



Rijksoverheid



**KIJK OP
EUROPA**

**RESULTATEN
OPEN TOOLS**

(niet representatief)

Inleiding

Met de burgerdialoog Kijk op Europa konden alle Nederlanders hun meningen en ideeën delen over de toekomst van Europa. Als onderdeel van deze burgerdialoog kon iedereen meedoen aan twee open tools: een online vragenlijst en een online swipe-tool met 20 stellingen ('Swipen naar de toekomst'). In dit rapport delen we de resultaten van deze open tools voor de negen centrale thema's van de Conferentie over de toekomst van Europa.

Aanvulling op representatief panelonderzoek

De open tools vormen een aanvulling op het representatief panelonderzoek waar Kijk op Europa op 1 september 2021 mee begon. Aan dat panelonderzoek deden 4.086 respondenten mee. Als verdieping op het panelonderzoek vonden online en door het hele land op locatie themabijeenkomsten plaats. Dit heeft geleid tot aanbevelingen van Nederlandse burgers aan de EU: de stem van Nederland tijdens de Conferentie over de toekomst van Europa. Het aanvullende onderzoek met de open tools was erop gericht om alle Nederlanders gelegenheid te bieden hun mening te geven over wat zij belangrijk vinden voor de toekomst van Europa. Zowel het panelonderzoek als het onderzoek met de open tools zijn uitgevoerd door een onafhankelijk extern bureau.

Geen algemene conclusies voor alle Nederlanders

De open tools waren beschikbaar van 1 september tot en met 14 november 2021. In totaal hebben 1.967 mensen de open vragenlijst ingevuld (dit was dezelfde vragenlijst als in het panelonderzoek) en hebben 6.968 mensen de swipe-tool

Achtergrondkenmerken deelnemers open tools vergeleken met representatief panel

De open vragenlijst en swipe-tool stonden voor iedereen open. Dat heeft geleid tot verschillen tussen de deelnemers aan de open tools en de respondenten van het panelonderzoek. Voor deelnemers aan de open tools geldt ten opzichte van de respondenten van het panelonderzoek onder meer:

- Een oververtegenwoordiging van mannen
- Een oververtegenwoordiging van hoogopgeleiden
- Meer deelnemers van boven de 35 jaar

Een uitgebreide toelichting op de (verschillen in) achtergrondkenmerken staat achterin dit rapport.

gebruikt. In tegenstelling tot de resultaten van het panelonderzoek zijn de uitkomsten van de open vragenlijst en de swipe-tool niet representatief voor de Nederlandse bevolking. De open tools konden laagdrempelig door iedereen worden ingevuld; er zaten op voorhand geen voorwaarden of selectiecriteria aan deelname. Onder de deelnemers aan de open tools zijn verschillende achtergrondkenmerken daardoor sterk oververtegenwoordigd of juist sterk ondervertegenwoordigd (zie kader). Hierdoor geven de uitkomsten geen representatief en betrouwbaar beeld van de mening van de Nederlanders. Er kunnen daarom geen conclusies uit getrokken

worden die voor Nederlanders in het algemeen gelden. Wel geven de resultaten van de open tools het kabinet waardevolle inzichten in de diversiteit aan meningen, ideeën en zorgen van Nederlanders.

Rapporten met resultaten

Voor de burgerdialogen die werden georganiseerd in het kader van de Conferentie over de toekomst van Europa, zijn eisen gesteld aan de representativiteit van gepubliceerde resultaten. Deze moeten immers weergeven wat Nederlanders in het algemeen vinden en aanbevelen. De uitkomsten van de open vragenlijst en swipe-tool zijn waardevol maar, in tegenstelling tot het panelonderzoek, niet representatief. Daarom zijn de resultaten van de open tools niet integraal gepubliceerd in de (tussen) rapporten met aanbevelingen van Nederlanders aan de Conferentie. In deze rapporten voor de Conferentie zijn wel de verbeter suggesties opgenomen die zijn genoemd in de vrije invulvelden van de open vragenlijst, namelijk in het onderdeel 'Discussies en ideeën online en op locatie'.

Leeswijzer

In dit rapport delen we per thema de uitkomsten van de vragen en stellingen in de open tools. Daarnaast maken we (waar mogelijk) een vergelijking tussen de resultaten van de open tools en die van het panelonderzoek. Daarbij is het belangrijk in acht te nemen dat (zoals al genoemd) de achtergrondkenmerken van de deelnemers aan de open tools op een aantal punten afwijken van die van het representatieve panel. De verschillen in achtergrondkenmerken lichten we aan het eind van dit rapport toe.

De volledige resultaten van het representatieve panelonderzoek en de rapporten met aanbevelingen, meningen en ideeën ('Onze kijk op Europa') zijn te vinden op www.kijkopeuropa.nl/resultaten.

Toelichting resultaten

Per thema worden de resultaten getoond van zowel de vragenlijst als de online tool 'Swipen naar de toekomst'. Met onderstaande iconen wordt aangegeven uit welk onderzoek de resultaten afkomstig zijn.



OPEN VRAGENLIJST



SWIPE-TOOL

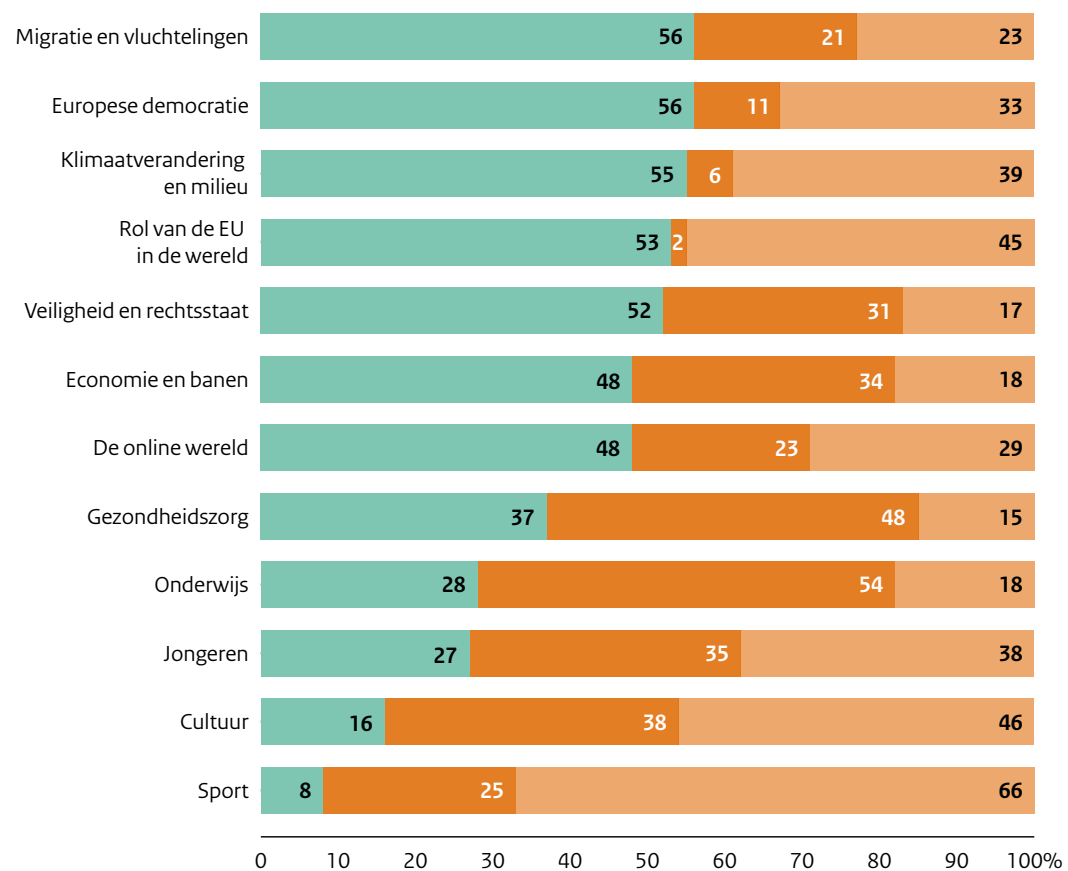
De thema's naast elkaar

Van de aanpak van grote maatschappelijke vraagstukken als klimaatverandering en veiligheid tot het creëren van mogelijkheden om te werken, reizen en gezond te leven. Europa heeft invloed op thema's die belangrijk zijn voor mensen. Maar betekent dit ook dat de EU bij deze thema's een actieve rol moet spelen? En hoe wordt de aanpak van de EU op dit moment per thema ervaren?



We hebben in de open vragenlijst gevraagd hoe belangrijk de verschillende thema's hieronder zijn in het dagelijks leven van mensen. Daarnaast hebben we gevraagd of de EU met deze thema's aan de slag moet in de komende jaren.

Hoe belangrijk zijn deze thema's en moet de EU hiermee aan de slag?



- thema is belangrijk, EU moet hiermee aan de slag
- thema is belangrijk, EU hoeft hier niet mee aan de slag
- thema is niet (zo) belangrijk

Enkele verschillen tussen panelonderzoek en open tools

- Deelnemers aan de open vragenlijst vinden de thema's De Online wereld (+12%) en Migratie en vluchtelingen (+7%) belangrijker dan de respondenten van het panelonderzoek.
- Deelnemers aan de open vragenlijst vinden de thema's Sport (-14%), Klimaatverandering en milieu (-13%) en Gezondheidszorg (-7%) minder belangrijk dan de respondenten van het panelonderzoek.
- Het percentage deelnemers aan de open vragenlijst dat thema's belangrijk vindt én vindt dat de EU ermee aan de slag moet, is voor bijna alle thema's lager dan het percentage respondenten van het panelonderzoek (met uitzondering van De online wereld).

Thema's



**Klimaatverandering
en milieu**



**Waarden en rechten,
rechtsstaat en veiligheid**



Migratie



Gezondheid



**Een sterkere economie,
sociale rechtvaardigheid
en werkgelegenheid**



**Europese
democratie**



**Rol van de EU
in de wereld**



**Digitale
transformatie**



**Onderwijs, cultuur,
jeugdzaken en sport**



Klimaatverandering en milieu

Klimaatverandering en de aantasting van het milieu zijn voor de hele wereld urgente problemen. De EU heeft daarom de Europese Green Deal opgesteld. Als het aan de EU ligt, moet Europa een leidersrol pakken bij de aanpak van klimaatverandering en zal dat problemen omzetten in kansen.

Resultaten representatief panelonderzoek (ter vergelijking)

- **68%** van de Nederlanders vindt dat de EU een **leider** moet zijn in de strijd tegen klimaatverandering. Maar van die Nederlanders vindt **40%** dat dit niet moet leiden tot **strengere regels** voor Europa dan voor de rest van de wereld.
- **54%** van de Nederlanders is het er niet mee eens dat landen zelf moeten bepalen hoe ze het **milieu beschermen**. En van die Nederlanders vindt **58%** het niet erg als Nederland (bij een **gezamenlijke** Europese **aanpak**) minder zelf kan bepalen.
- **Duurzame industrie (62%)** en **schone energie (55%)** worden door Nederlanders het vaakst genoemd als **goede plannen** om klimaatverandering tegen te gaan.



Enkele verschillen tussen panelonderzoek en open tools

- 48% van de deelnemers aan de open vragenlijst vindt dat de EU een leider moet zijn in de strijd tegen klimaatverandering. Van de deelnemers aan de swipe-tool vindt 25% dit. Bij het representatieve panel is dit 68%.
- 28% van de deelnemers aan de open vragenlijst vindt dat de EU geen geld moet uitgeven aan plannen om klimaatverandering tegen te gaan. Bij het representatieve panel is dit 7%.
- De vraag of vliegen in de EU veel duurder moet worden, is alleen in de swipe-tool gesteld.

Volledige resultaten open tools (niet representatief)



Klimaatverandering en milieu



	hoofdstellingen			vervolgstellingen		
	eens	oneens	geen mening	ja	nee	weet ik niet
De Europese Unie moet een leider zijn in de strijd tegen klimaatverandering.	48%	47%	4%			
Eens: Vind je dan ook dat de Europese regels strenger moeten worden dan in de rest van de wereld?				71%	19%	10%
Oneens: Ook als Europa daardoor gaat achterlopen op het gebied van duurzame technologie?				69%	25%	5%
De verschillende landen in de Europese Unie moeten zelf bepalen hoe zij het milieu beschermen.	46%	51%	3%			
Eens: Ook als andere landen in Europa daardoor weinig of niets doen om het milieu te beschermen?				87%	11%	2%
Oneens: Vind je het erg dat Nederland dan zelf minder kan bepalen?				15%	81%	3%
Hoe meer inwoners een EU-land heeft, hoe meer CO₂ dat land mag uitstoten. Landen met meer inwoners mogen dus meer CO₂ uitstoten.	48%	35%	17%			
Eens: Ook als vervuilende industrie daardoor uit Nederland verdwijnt en mogelijk ook banen?				67%	26%	7%
Oneens: Ook als landen met veel inwoners hun klimaatdoelen daardoor niet halen?				67%	27%	6%
Rijke EU-landen moeten meer geld uitgeven aan de strijd tegen klimaatverandering dan minder rijke EU-landen.	42%	50%	8%			
Eens: Accepteer je dan ook dat de regels voor de rijkere landen strenger worden?				76%	20%	3%
Oneens: Ook als daardoor de minder rijke landen achter blijven in de strijd tegen klimaatverandering?				80%	15%	5%



Klimaatverandering en milieu



Welke plannen om klimaatverandering tegen te gaan vind jij de beste?

Duurzame industrie – zoeken naar manieren om fabrieken minder vervuilend te maken. En onderzoeken hoe Europese industrieën de voorsprong van voorlopers kunnen gebruiken	52%
Schone energie – energie besparen en overstappen op duurzame energiebronnen in ons dagelijks leven	41%
Van boer tot bord – gezond, betaalbaar en duurzamer voedsel voor iedereen	40%
Biodiversiteit – meer biodiversiteit om klimaatverandering tegen te gaan en het evenwicht in de natuur te beschermen	28%
Duurzame mobiliteit – minder reizen en meer duurzaam vervoer gebruiken	23%
Bouw en wederopbouw – klimaatneutraal bouwen van huizen en wegen	14%
De Europese Unie moet aan geen van deze plannen geld uitgeven	28%



De EU moet koploper zijn in de strijd tegen klimaatverandering.

eens oneens

25% 75%

Vliegen binnen de EU moet veel duurder worden.

30% 70%



Waarden en rechten, rechtsstaat en veiligheid (Veiligheid en rechtsstaat)

De EU houdt toezicht op de rechtsstaat in alle EU-landen en probeert de ongelijkheid binnen de EU terug te dringen. Ook wil de EU alle Europeanen beschermen tegen terrorisme en criminaliteit. Om dat te bereiken voert de EU maatregelen en regels in en werken EU-landen intensief met elkaar samen.

Resultaten representatief panelonderzoek (ter vergelijking)

- **78%** van de Nederlanders vindt het belangrijk dat de EU de **rechtsstaat beschermt**. En van die Nederlanders vindt **80%** dat landen die zich niet aan afspraken hierover houden, **uit de EU** moeten stappen.
- **44%** van de Nederlanders vindt **niet** dat de EU zich verder moet **uitbreiden** met meer landen.
- **68%** van de Nederlanders vindt dat de **veiligheidsdiensten** van de EU-landen al hun informatie met elkaar moeten **delen**.
- Het **voorkomen van terrorisme** wordt met **61%** het vaakst genoemd als **goed plan** voor Europese samenwerking aan veiligheid en de rechtsstaat.



Enkele verschillen tussen panelonderzoek en open tools

- 25% van de deelnemers aan de open vragenlijst vindt het niet belangrijk dat de EU de rechtsstaat beschermt. Bij het representatieve panel is dit 7%.
- 72% van de deelnemers aan de open vragenlijst vindt dat de EU niet moet uitbreiden. Bij het representatieve panel is dit 44%.
- 21% van de deelnemers aan de open vragenlijst vindt dat de EU geen geld moet uitgeven aan plannen om de rechten van EU-burgers beter te beschermen. Bij het representatieve panel is dit 5%.
- De stellingen in de swipe-tool zijn niet voorgelegd aan de deelnemers aan de open vragenlijst en het representatieve panel.

Volledige resultaten open tools (niet representatief)

Veiligheid en rechtsstaat



	hoofdstellingen			vervolgstellingen		
	eens	oneens	geen mening	ja	nee	weet ik niet
Het is belangrijk dat de Europese Unie de rechtsstaat, fundamentele vrijheden en grondrechten van de inwoners in alle landen van de Europese Unie beschermt.	70%	25%	5%			
Eens: Vind je dan ook dat landen die zich niet aan deze afspraken willen houden uit de Europese Unie moeten stappen?				74%	16%	10%
Oneens: Ook als sommige landen zich daardoor niet aan wetten en regels houden?				94%	5%	1%
Het is goed dat de Europese Unie fabrikanten verplicht om in alle landen dezelfde informatie op etiketten van voedsel, producten en cosmetica te zetten.	75%	18%	7%			
Eens: Ook als dit betekent dat de Nederlandse overheid hier minder over te zeggen heeft?				82%	15%	3%
Oneens: Ook als dit betekent dat sommige inwoners van de Europese Unie betere informatie krijgen dan anderen?				93%	5%	2%
De Europese Unie moet verder uitbreiden, meer landen moeten zich aansluiten.	15%	72%	13%			
Eens: Ook als dan een meerderheid van de EU-landen een besluit kan nemen? Dus niet alle EU-landen hoeven het met elkaar eens te zijn om een besluit te nemen.				81%	12%	7%
Oneens: Ook als landen aan de grens van de Europese Unie kwetsbaarder zijn voor beïnvloeding door andere grote wereldmachten (zoals Rusland en China)?				82%	12%	6%
Vind je dat de veiligheidsdiensten van de EU-landen al hun informatie met elkaar moeten delen?	54%	33%	13%			
Eens: Ook als we hierdoor gevoelige informatie in handen geven van andere EU-landen?				84%	10%	6%
Oneens: Ook als we hierdoor belangrijke informatie van andere EU-landen missen?				88%	9%	3%



Veiligheid en rechtsstaat



Welke plannen om de rechten van inwoners beter te beschermen en ongelijkheid tegen te gaan vind jij de beste?

Terrorisme voorkomen – voorkomen van terroristische aanslagen en tegengaan van radicalisering (extreme ideeën krijgen)	49%
Samenwerking – meer samenwerking tussen politie en justitie van de landen	47%
Bestrijden van racisme – harder optreden en strengere straffen bij racisme en haatzaaien	30%
Consumenten – meer bescherming voor jouw rechten als je een (grote) aankoop doet	28%
Kinderrechten – meer bescherming van de rechten van kinderen	19%
Gelijkheid LHBTI – strijden voor gelijke rechten voor lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen, transgenders en interseksuele personen	19%
Gendergelijkheid – ongelijkheid tussen mannen en vrouwen bestrijden	17%
De Europese Unie moet aan geen van deze plannen geld uitgeven	21%



Landen moeten weg uit de EU als ze zich niet houden aan afspraken over de rechtsstaat en rechten van haar inwoners.

Ik heb er vertrouwen in dat de EU mijn rechten als burger verdedigt.

	eens	oneens
Landen moeten weg uit de EU als ze zich niet houden aan afspraken over de rechtsstaat en rechten van haar inwoners.	61%	39%
Ik heb er vertrouwen in dat de EU mijn rechten als burger verdedigt.	19%	81%



Migratie

(Migratie en vluchtelingen)

De grenzen tussen EU-landen zijn open. Binnen de EU wordt daarom samengewerkt aan bijvoorbeeld het beheer van de buitengrenzen en aan bestrijding van migrantensmokkel. Ook wordt er gesproken over een eerlijke verdeling van vluchtelingen over de verschillende EU-landen.

Resultaten representatief panelonderzoek (ter vergelijking)

- **70%** van de Nederlanders vindt dat de **grenzen** aan de rand van Europa beter moeten worden **beschermd**. En van die Nederlanders vindt **72%** dat ook als dit betekent dat meer **vluchtelingen** worden teruggestuurd naar onveilige landen.
- **69%** van de Nederlanders vindt dat er een **Europese immigratiedienst** moet komen die zorgt voor een **eerlijke verdeling** van vluchtelingen over de EU-landen.
- **67%** van de Nederlanders vindt dat de EU **meer hulp** moet bieden aan onveilige gebieden om vluchtelingenstromen tegen te gaan. En van die Nederlanders vindt **84%** dat ook als dit betekent dat daarvoor **extra geld** nodig is van de EU.



Enkele verschillen tussen panelonderzoek en open tools

- 43% van de deelnemers aan de open vragenlijst vindt dat er geen Europese immigratiedienst moet komen die vluchtelingen eerlijk verdeelt over de EU-landen. Bij het representatieve panel is dit 15%.
- 27% van de deelnemers aan de open vragenlijst is het er niet mee eens dat de EU meer hulp moet bieden aan onveilige gebieden. Bij het representatieve panel is dit 12%.

Volledige resultaten open tools (niet representatief)

Migratie en vluchtelingen



	hoofdstellingen			vervolgstellingen		
	eens	oneens	geen mening	ja	nee	weet ik niet
De grenzen aan de rand van Europa moeten beter worden beschermd.	72%	16%	12%			
Eens: Ook als daardoor meer vluchtelingen worden teruggestuurd naar onveilige landen?				76%	17%	6%
Oneens: Ook als daardoor meer economische vluchtelingen (gelukszoekers) naar Europa komen?				75%	21%	4%
Er moet een Europese immigratiedienst komen die vluchtelingen eerlijk verdeelt over de EU-landen.	49%	43%	8%			
Eens: Ook als Nederland dan meer vluchtelingen moet toelaten?				83%	15%	2%
Oneens: Ook als de verdeling op dezelfde manier blijft gaan als nu?				66%	24%	10%
De Europese Unie moet meer hulp bieden aan onveilige gebieden om vluchtelingenstromen tegen te gaan.	63%	27%	10%			
Eens: Ook als daarvoor extra geld van de Europese Unie nodig is?				88%	11%	1%
Oneens: Ook als dat betekent dat er meer vluchtelingen naar Europa komen?				46%	47%	7%



Migratie en vluchtelingen

Welke plannen over vluchtelingen en immigranten vind jij de beste?

Snelle en goede terugkeer van afgewezen vluchtelingen	59%
Betere grensbewaking en bestrijden van mensensmokkel	55%
Meer hulp aan conflictgebieden om vluchtelingenstromen tegen te gaan	42%
Goede afspraken maken met de buurlanden van de Europese Unie voor (tijdelijke) opvang	34%
Zorgen voor betere integratie van immigranten	32%
De Europese Unie moet aan geen van deze plannen geld uitgeven	15%



De EU moet meer afspraken maken met buurlanden over de opvang van vluchtelingen (zoals de Turkijedeal).

eens oneens

57% 43%

De EU moet vluchtelingen eerlijk verdelen over de EU-landen.

41% 59%



Gezondheid

(Gezondheidszorg)

Hoewel gezondheidszorg in de eerste plaats een taak is van individuele landen, kan Europees beleid de gezondheidszorg ondersteunen en versterken. Bijvoorbeeld bij de aanpak van corona of andere (toekomstige) gezondheids crises. Of door gezamenlijk onderzoek naar ernstige ziekten.

Resultaten representatief panelonderzoek (ter vergelijking)

- **83%** van de Nederlanders vindt dat landen in de EU meer moeten **samenwerken** om te voorkomen dat een **besmettelijke ziekte** zich over de hele wereld verspreidt.
- **71%** van de Nederlanders vindt dat we ervoor moeten zorgen dat we landen van buiten de EU minder nodig hebben voor de ontwikkeling, productie en levering van **medicijnen**. Maar als we daardoor langer moeten **wachten** op medicijnen, zijn de meningen van deze groep verdeeld. **50%** heeft dan nog dezelfde mening. **38%** verandert dan van mening.
- Bij Europese samenwerking op het gebied van gezondheidszorg worden het stimuleren van **sport en beweging (16%)** en het stimuleren van minder **alcohol- en tabakgebruik (16%)** het minst vaak genoemd als goede plannen.



Enkele verschillen tussen panelonderzoek en open tools

- 26% van de deelnemers aan de open vragenlijst is het er niet mee eens dat de EU-landen meer moeten samenwerken om besmettelijke ziektes te voorkomen. Bij het representatieve panel is dit 8%.
- 20% van de deelnemers aan de open vragenlijst vindt dat de EU geen geld moet uitgeven aan plannen voor een gezondere toekomst. Bij het representatieve panel is dit 4%.

Volledige resultaten open tools (niet representatief)



Gezondheidszorg



De landen in de Europese Unie moeten meer samenwerken om te voorkomen dat een besmettelijke ziekte zich over de hele wereld verspreidt.

Eens: Ook als Nederland daardoor niet meer zelf de regels mag bepalen?

Oneens: Ook als het daardoor moeilijker wordt om te reizen binnen Europa?

hoofdstellingen			vervolgstellingen		
eens	oneens	geen mening	ja	nee	weet ik niet
67%	26%	7%			
			69%	28%	3%
			64%	32%	4%

We moeten ervoor zorgen dat we landen van buiten de Europese Unie minder nodig hebben voor de ontwikkeling, productie en levering van medicijnen.

Eens: Ook als we daardoor langer moeten wachten op medicijnen?

Oneens: Ook als medicijnen daardoor duurder worden?

78%	13%	8%			
			57%	33%	10%
			55%	36%	9%



Welke plannen vind jij de beste voor een gezondere toekomst voor alle Europeanen?

Meer regie – betere samenwerking tussen landen om ziektes te bestrijden; meer kennis en ervaringen uitwisselen	49%
Geneesmiddelen – betere beschikbaarheid van geneesmiddelen	44%
Voeding – productie en consumptie van gezonde voeding stimuleren	43%
Kankerbestrijding – meer geld uitgeven aan onderzoek naar het voorkomen, genezen en behandelen van kanker	28%
Sport – lichamelijke conditie en beweging stimuleren	21%
Bestrijding coronavirus – meer en sneller prikken en mensen overtuigen om zich te laten vaccineren	18%
Alcohol en tabak – stimuleren van minder alcohol- en tabakgebruik	16%
De Europese Unie moet aan geen van deze plannen geld uitgeven	20%



We moeten in de EU onze medicijnen zelf maken en niet ergens anders inkopen.

eens	oneens
76%	24%



Een sterkere economie, sociale rechtvaardigheid en werkgelegenheid (Economie en banen)

Kleine en middelgrote bedrijven vormen de ruggengraat van de Europese economie. De EU wil daarom dat EU-landen samenwerken aan herstelplannen om economisch sterker uit de coronacrisis te komen. Op de lange termijn is het doel van de EU om de Europese economie gezonder, groener en digitaler te maken.

Resultaten representatief panelonderzoek (ter vergelijking)

- **71%** van de Nederlanders vindt dat de EU ervoor moet zorgen dat bedrijven meer **samenwerken**, om zo de Europese economie sterker te maken. Maar van die Nederlanders, vindt slechts **7%** dat er **meer geld** van de EU naar bedrijven moet.
- **82%** van de Nederlanders vindt dat de EU-landen er samen voor moeten zorgen dat alle bedrijven in de EU **eerlijke belasting** betalen.
- **Alle plannen** om de Europese economie **sterker en eerlijker** te maken, worden door minimaal **25%** van de Nederlanders genoemd in hun top 3.



Enkele verschillen tussen panelonderzoek en open tools

- 50% van de deelnemers aan de open vragenlijst vindt dat de EU moet zorgen dat bedrijven meer gaan samenwerken. 38% vindt van niet. Bij het representatieve panel is dit respectievelijk 71% en 10%.
- 37% van de deelnemers aan de open vragenlijst vindt niet dat de EU moet helpen de werkgelegenheid te bevorderen. Bij het representatieve panel is dit 11%.

Volledige resultaten open tools (niet representatief)

Economie en banen

	hoofdstellingen			vervolgstellingen		
	eens	oneens	geen mening	ja	nee	weet ik niet
De Europese Unie moet helpen om de werkgelegenheid te bevorderen.	52%	37%	12%			
Eens: Vind je het goed als er Nederlands belastinggeld gaat naar banen in andere landen van de Europese Unie?	50%	39%	11%			
Oneens: Vind je het een probleem als er in sommige landen weinig tot niets gebeurt om voor banen te zorgen?	24%	71%	4%			
De landen in de Europese Unie moeten er samen voor zorgen dat alle bedrijven in de Europese Unie (eerlijke) belasting betalen.	77%	18%	5%			
Eens: Ook als de belasting voor bedrijven in Nederland dan hoger zou worden?	83%	15%	2%			
Oneens: Ook als bedrijven dan uit Nederland vertrekken, omdat ze in een ander land minder belasting hoeven te betalen?	82%	17%	2%			
De Europese Unie moet meer geld uitgeven aan een duurzame economie.	51%	40%	9%			
Eens: Ook als hierdoor de belasting op vervuilende brandstoffen, zoals aardgas en benzine, omhoog gaat?	85%	12%	2%			
Oneens: Ook als hierdoor niet alle landen in de Europese Unie de klimaatdoelen halen?	92%	6%	2%			
De Europese Unie moet ervoor zorgen dat bedrijven meer samenwerken om de Europese economie sterker te maken.	50%	38%	12%			
Eens: Op welke manier moeten bedrijven samenwerken?						
> In alle landen in de Europese Unie moeten dezelfde regels gelden voor bedrijven				48%		
> De Europese Unie moet bedrijven meer stimuleren om kennis en ideeën met elkaar te delen				45%		
> Er moet meer geld van de Europese Unie naar bedrijven				2%		
> Anders, namelijk:				4%		
Oneens: Vind je het goed dat de regels voor bedrijven per land verschillen?	73%	22%	5%			





Economie en banen



Welke plannen om de Europese economie sterker en eerlijker te maken vind jij de beste?

Eerlijke belasting – fraude en ontduiking van belasting bestrijden	50%
Kennis – zorgen dat burgers en bedrijven hun kennis vergroten	43%
Klimaat – geld uitgeven aan een klimaatvriendelijk herstel van de economie na corona	36%
Concurrentie – zorgen dat de Europese Unie beter en/of goedkoper kan produceren dan andere landen	30%
Bescherming van werknemers – zorgen dat de rechten van werknemers in alle landen even goed beschermd zijn	28%
Kansen voor de jeugd – jongeren aan werk helpen	23%
Herstel na corona – meer Europees geld naar de regio's en sectoren die het meeste last hebben gehad van corona	8%
De Europese Unie moet aan geen van deze plannen geld uitgeven	20%



Voor vervuilende industrie is geen plaats in de EU.

De EU moet zorgen dat alle bedrijven eerlijk belasting betalen.

	eens	oneens
Voor vervuilende industrie is geen plaats in de EU.	36%	64%
De EU moet zorgen dat alle bedrijven eerlijk belasting betalen.	75%	25%



Europese democratie

De EU moedigt Europeanen aan te stemmen en wil ook buiten de verkiezingsperiode inwoners betrekken bij Europese besluitvorming en beleid. Ook neemt de EU initiatieven om de democratie te versterken, zoals een actieplan dat zich richt op vrije en eerlijke verkiezingen en vrije pers.

Resultaten representatief panelonderzoek (ter vergelijking)

- **51%** van de Nederlanders vindt dat de EU **onvoldoende uitleg** geeft over de besluiten die ze neemt. En van die Nederlanders vindt **92%** dat inwoners **meer informatie** moeten krijgen.
- **51%** van de Nederlanders vindt dat de EU **onvoldoende weet** wat er speelt in de samenleving.
- Nederlanders reageren **verdeeld** op de vraag of je bij verkiezingen voor het Europees parlement op **buitenlandse kandidaten** moet kunnen stemmen. **38%** vindt van wel. **30%** vindt van niet.
- **Meer en duidelijkere informatie** geven over de EU wordt met **62%** het vaakst genoemd als goed plan voor de aanpak van de Europese democratie.



Enkele verschillen tussen panelonderzoek en open tools

- 70% van de deelnemers aan de open vragenlijst zegt meer directe invloed te willen hebben op de beslissingen van de EU. Bij het representatieve panel is dit 47%.
- 74% van de deelnemers aan de open vragenlijst en 91% van de deelnemers aan de swipe-tool vindt dat de EU niet voldoende weet wat er speelt in de samenleving. Bij het representatieve panel is dit 51%.
- 29% van de deelnemers aan de open vragenlijst vindt dat de EU geen geld moet uitgeven aan plannen om de relatie tussen inwoners en EU-politici te verbeteren. Bij het representatieve panel is dit 12%.

Volledige resultaten open tools (niet representatief)



Europese democratie

	hoofdstellingen			vervolgstellingen		
	eens	oneens	geen mening	ja	nee	weet ik niet
De Europese Unie geeft voldoende uitleg over de besluiten die ze neemt.	10%	77%	14%			
Eens: Vind je het makkelijk om voldoende op de hoogte te blijven?				63%	31%	6%
Oneens: Vind je dat inwoners meer informatie moeten krijgen?				90%	5%	4%
Ik wil meer directe invloed krijgen op de beslissingen van de Europese Unie.	70%	18%	12%			
Eens: Ook als de Europese Unie hierdoor langzamer beslissingen kan nemen?				80%	15%	5%
Oneens: Ook als de Nederlandse overheid hierdoor minder te zeggen krijgt in Europa?				55%	33%	13%
De Europese Unie weet voldoende wat er speelt in de samenleving.	14%	74%	12%			
Eens: Zou je vaker informatie willen krijgen over de plannen en besluiten van de Europese Unie?				80%	14%	6%
Oneens: Moet er meer tijd en geld worden besteed om het contact tussen de Europese Unie en de inwoners te verbeteren?				58%	34%	8%
Bij de verkiezingen voor het Europees Parlement moet je kunnen stemmen op kandidaten uit andere EU-landen.	54%	33%	12%			
Eens: Ook als dat betekent dat er minder Nederlandse vertegenwoordigers in het Europees Parlement komen?				83%	15%	3%
Oneens: Ook als het standpunt van vertegenwoordigers uit andere EU-landen beter aansluit bij jouw mening?				80%	16%	4%



Europese democratie

Welke plannen om de relatie tussen de inwoners en de politici van de Europese Unie te verbeteren vind jij de beste?

Meer en duidelijkere informatie geven over de Europese Unie	53%
Nog beter zorgen voor persvrijheid in alle landen van de Europese Unie	41%
Tegengaan van verkeerde informatie (nepnieuws)	35%
De politici in de Europese Unie verplichten om elke maand in gesprek te gaan met inwoners van Europa	32%
Vaker Europese verkiezingen	15%
De Europese Unie moet aan geen van deze plannen geld uitgeven	29%



Bij de Europese verkiezingen moet je ook kunnen stemmen op een kandidaat uit een ander land.

eens oneens

49% 51%

De EU weet wat er speelt in de samenleving.

9% 91%

Er moet vaker een referendum komen over besluiten van de EU.

86% 14%



Rol van de EU in de wereld

De EU moedigt Europeanen aan te stemmen en wil ook buiten de verkiezingsperiode inwoners betrekken bij Europese besluitvorming en beleid. Ook neemt de EU initiatieven om de democratie te versterken, zoals een actieplan dat zich richt op vrije en eerlijke verkiezingen en vrije pers.

Resultaten representatief panelonderzoek (ter vergelijking)

- **21%** van de Nederlanders vindt dat Nederland **uit de EU** moet stappen. De reden die daarvoor het vaakst wordt gegeven, is dat we dan veel **minder geld** kwijt zijn aan de EU.
- **66%** van de Nederlanders vindt dat de EU een **sterker blok** moet vormen tegen andere machten, zoals de VS, Rusland en China. De reden die daarvoor het vaakst wordt genoemd, is dat het de **economie** van Europa beter beschermt tegen oneerlijke handel.
- Bij het vergroten van de rol van de EU in de wereld, vindt **50%** van de Nederlanders de **aanpak van conflicten** in de wereld een van de beste plannen.



Enkele verschillen tussen panelonderzoek en open tools

- 39% van de deelnemers aan de open vragenlijst en 70% van de deelnemers aan de swipe-tool vindt dat Nederland uit de EU moet stappen. Bij het representatieve panel is dit 21%.
- 30% van de deelnemers aan de open vragenlijst noemt 'Veiligheid en defensie' (conflicten in de wereld voorkomen en onder controle houden) een van de drie beste plannen om de rol van de EU in de wereld te vergroten. Bij het representatieve panel is dit 50%.

Volledige resultaten open tools (niet representatief)



Rol van de EU in de wereld



Nederland moet uit de Europese Unie stappen.

Eens: Waarom moeten we volgens jou uit de Europese Unie stappen?

- > Dan kunnen we meer regels zelf bepalen 19%
- > Dan krijgen we als burgers meer te zeggen 17%
- > Dan zijn we veel minder geld kwijt aan de Europese Unie 16%
- > Dan kunnen we zelf bepalen met wie we samenwerken 14%
- > Dan komen er minder immigranten naar Nederland 9%
- > Dan hoeven we ons minder aan afspraken over het klimaat te houden 2%
- > Dan krijgen we de gulden weer terug 0%
- > Anders, namelijk: 22%

Oneens: Waarom moeten we volgens jou niet uit de Europese Unie stappen?

- > Omdat Nederland te klein is om als land alleen goede afspraken te maken met andere landen 36%
- > Omdat we alleen samen in Europa het klimaatprobleem kunnen aanpakken 19%
- > Dat is slecht voor onze economie 17%
- > Dan kunnen we niet meer vrij reizen 2%
- > Omdat we in Europa afspraken maken over de kwaliteit van producten 1%
- > Anders, namelijk: 24%

hoofdstellingen		
eens	oneens	geen mening

39%	56%	5%
-----	-----	----





Rol van de EU in de wereld



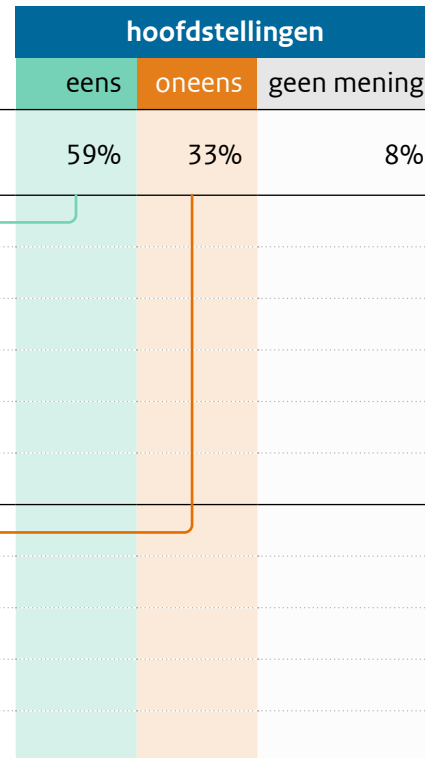
De Europese Unie moet een sterker blok vormen tegen andere machten, zoals de Verenigde Staten, Rusland en China.

Eens: Waarom?

- > Om de economie van Europa beter te beschermen tegen oneerlijke handel 37%
- > Om meer te kunnen doen tegen het schenden van mensenrechten 15%
- > Om het klimaatprobleem beter te kunnen oplossen 13%
- > Om strenger te kunnen letten op de kwaliteit van producten van buiten de Europese Unie 10%
- > Anders, namelijk: 26%

Oneens: Waarom moeten we volgens jou niet uit de Europese Unie stappen?

- > Omdat we eerst de problemen in Nederland moeten oplossen 36%
- > Omdat Nederland zelf contact kan hebben met deze machten 29%
- > Omdat dat kan leiden tot conflicten en oorlogen tussen landen 12%
- > Anders, namelijk: 23%





Rol van de EU in de wereld



Welke plannen om de rol van de Europese Unie in de wereld te vergroten vind jij de beste?

Handelsbeleid – bevorderen van vrije en eerlijke handel met duidelijke regels	44%
Goede burens – investeren in vrede, veiligheid en stabiliteit in buurlanden van de Europese Unie	37%
Buitenlands beleid – zorgen dat de economie en politiek in de hele wereld stabiel is	37%
Veiligheid en defensie – conflicten in de wereld voorkomen en onder controle houden	30%
Ontwikkelingssamenwerking – bevorderen van de economie, armoede en honger bestrijden	22%
Humanitaire hulp – de kwetsbaarste mensen in de wereld steunen, bijvoorbeeld na een ramp of oorlog	17%
De Europese Unie moet aan geen van deze plannen geld uitgeven	27%



De EU moet een sterker blok vormen tegen andere grootmachten zoals Rusland en China.

Nederland moet uit de Europese Unie stappen.

	eens	oneens
De EU moet een sterker blok vormen tegen andere grootmachten zoals Rusland en China.	53%	47%
Nederland moet uit de Europese Unie stappen.	70%	30%



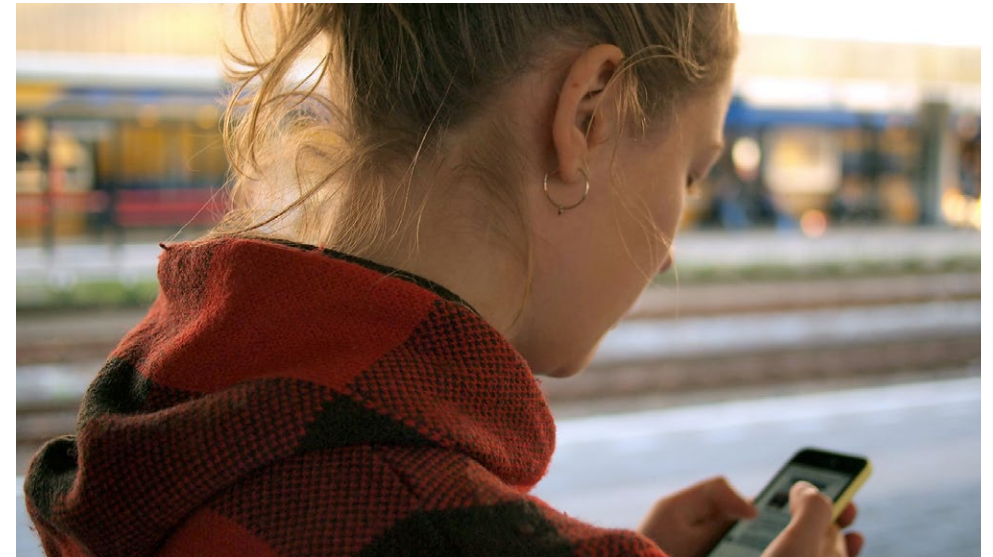
Digitale transformatie

(De online wereld)

De EU moedigt Europeanen aan te stemmen en wil ook buiten de verkiezingsperiode inwoners betrekken bij Europese besluitvorming en beleid. Ook neemt de EU initiatieven om de democratie te versterken, zoals een actieplan dat zich richt op vrije en eerlijke verkiezingen en vrije pers.

Resultaten representatief panelonderzoek (ter vergelijking)

- **61%** van de Nederlanders vindt dat de EU ervoor moet zorgen dat iedereen in Europa **toegang** heeft tot snel en stabiel internet. Maar van die Nederlanders, vindt **53%** dat Nederland **niet moet meebetalen** aan goed internet in andere landen.
- **75%** van de Nederlanders vindt dat de EU ervoor moet zorgen dat **kopen** op internet in alle landen van de EU **even veilig** is.
- **60%** van de Nederlanders vindt dat **bescherming van privacy** vanuit de EU moet worden georganiseerd.
- Bescherming tegen **online misdaad** wordt met **70%** het vaakst genoemd als goed plan voor een Europese aanpak van de online wereld.



Enkele verschillen tussen panelonderzoek en open tools

- 39% van de deelnemers aan de open vragenlijst is het ermee oneens dat de EU ervoor moet zorgen dat iedereen in Europa snel en stabiel internet heeft. Bij het representatieve panel is dit 17%.
- 25% van de deelnemers aan de open vragenlijst is het ermee oneens dat de EU moet zorgen dat kopen op internet in alle EU-landen even veilig is. Bij het representatieve panel is dit 8%.
- 24% van de deelnemers aan de open vragenlijst vindt dat de EU geen geld moet uitgeven aan plannen voor veilig internet in Europa. Bij het representatieve panel is dit 7%.

Volledige resultaten open tools (niet representatief)

De online wereld

	hoofdstellingen			vervolgstellingen		
	eens	oneens	geen mening	ja	nee	weet ik niet
De Europese Unie moet ervoor zorgen dat iedereen in Europa toegang heeft tot snel en stabiel internet.	49%	39%	12%			
Eens: Moet Nederland ook meebetalen aan goed internet in andere landen?				54%	39%	7%
Oneens: Ook als Nederlandse bedrijven dan moeilijker en langzamer zaken kunnen doen in andere EU-landen?				88%	7%	4%
De Europese Unie moet ervoor zorgen dat kopen op internet in alle landen van de Europese Unie even veilig is.	63%	25%	11%			
Eens: Ook als dat betekent dat er meer regels komen voor online winkelen en betalen?				89%	8%	2%
Oneens: Ook als je hierdoor meer risico loopt bij het online winkelen en betalen?				91%	6%	3%
Bescherming van de privacy moet vanuit de Europese Unie worden georganiseerd.	49%	43%	8%			
Eens: Ook als het voor bedrijven daardoor meer werk wordt om jouw privacy te beschermen?				94%	4%	2%
Oneens: Ook als de privacy van burgers in het ene land daardoor beter beschermd is dan in het andere land?				89%	8%	3%





De online wereld



Welke plannen om burgers en bedrijven in de Europese Unie veilig gebruik te laten maken van het internet vind jij de beste?

Veilig internet – mensen beschermen tegen online misdaad	47%
Tegengaan verkeerde invloeden – ongewenste invloeden van buiten de Europese Unie bestrijden (zoals spionage of nepnieuws)	37%
Betere privacy – nog meer en betere bescherming van persoonsgegevens	32%
Goed internet – snel, goed en betaalbaar internet voor iedereen beschikbaar maken	31%
Meer openheid – overheidsgegevens beter beschikbaar maken voor iedereen	24%
Duurzame digitale samenleving – zorgen dat meer mensen gebruik maken van digitale diensten die duurzaam zijn	15%
Online economie – innovatieve en snelgroeiende bedrijven helpen	11%
Internet les – alle Europeanen leren omgaan met internet	6%
De Europese Unie moet aan geen van deze plannen geld uitgeven	24%



De EU moet veilig en betaalbaar internet voor iedereen regelen.

De EU moet internetcriminaliteit harder aanpakken.

	eens	oneens
De EU moet veilig en betaalbaar internet voor iedereen regelen.	45%	55%
De EU moet internetcriminaliteit harder aanpakken.	60%	40%



Onderwijs, cultuur, jeugdzaken en sport (Onderwijs, cultuur, jongeren en sport)

EU-landen zijn zelf verantwoordelijk voor de thema's onderwijs, cultuur, jongeren en sport. De EU kan en wil daarbij wel ondersteuning bieden, bijvoorbeeld door zich in te zetten voor hoogwaardig onderwijs, meertaligheid, bescherming van cultureel erfgoed en ondersteuning van culturele en sportieve sectoren.

Resultaten representatief panelonderzoek (ter vergelijking)

- **57%** van de Nederlanders vindt dat de EU het makkelijker moet maken om te **studeren** in een ander land. Die Nederlanders zijn verdeeld over de vraag of Engels dan ook de **voertaal** moet worden op universiteiten en hogescholen. **51%** is het hiermee eens. **38%** is het hier niet mee eens.
- **58%** van de Nederlanders vindt dat de EU **cultureel erfgoed** in Europa beter moet beschermen.
- **73%** van de Nederlanders vindt dat de EU ervoor moet zorgen dat **kinderen** die opgroeien in armoede meer **kansen** krijgen.
- Het bevorderen van **sport** onder jongeren (**19%**) en Europese **cultuur** (**13%**) worden **weinig genoemd** als goede plannen voor een Europese aanpak.



Enkele verschillen tussen panelonderzoek en open tools

- 29% van de deelnemers aan de open vragenlijst is het ermee oneens dat de EU ervoor moet zorgen dat kinderen in armoede meer kansen krijgen. Bij het representatieve panel is dit 9%.
- 35% van de deelnemers aan de open vragenlijst vindt dat de EU misstanden in de sport hard moet aanpakken. Bij het representatieve panel is dit 63%.
- Van de deelnemers aan de swipe-tool vindt 87% dat de EU zich niet moet bemoeien met de cultuur van EU-landen. Van de respondenten in het representatieve panel is 58% het ermee eens dat de EU cultureel erfgoed in Europa beter moet beschermen.

Volledige resultaten open tools (niet representatief)



Onderwijs, cultuur, jongeren en sport

	hoofdstellingen			vervolgstellingen		
	eens	oneens	geen mening	ja	nee	weet ik niet
De Europese Unie moet het makkelijker maken om te studeren in een ander land.	56%	28%	17%			
Eens: Vind je dan ook dat Engels de voertaal moet worden op universiteiten en hogescholen?				38%	53%	9%
Oneens: Ook als het voor studenten daardoor moeilijker is om zich internationaal te ontwikkelen?				92%	5%	3%
De Europese Unie moet cultureel erfgoed in Europa beter beschermen.	49%	31%	20%			
Eens: Ook als Nederland meer moet betalen voor de bescherming van erfgoed in andere landen?				61%	34%	5%
Oneens: Ook als cultureel erfgoed in andere landen dan minder goed beschermd wordt?				91%	6%	3%
De Europese Unie moet ervoor zorgen dat kinderen die opgroeien in armoede meer kansen krijgen.	59%	29%	12%			
Eens: Ook als de Europese Unie bepaalt wat Nederland moet doen om armoede te bestrijden?				67%	28%	6%
Oneens: Ook als sommige landen te weinig doen voor jongeren met weinig kansen?				93%	5%	2%
De Europese Unie moet misstanden in de sport hard aanpakken, zoals discriminatie, vandalisme, seksisme en doping.	35%	48%	17%			
Eens: Vind je dan ook dat de Europese Unie sporters, sportclubs en supporters hiervoor harder moet straffen?				82%	10%	8%
Oneens: Vind je dan dat de EU-landen al genoeg doen in hun eigen land om deze misstanden aan te pakken?				58%	20%	22%



Onderwijs, cultuur, jongeren en sport

Welke plannen over vluchtelingen en immigranten vind jij de beste?

Gelijktrekken en accepteren van diploma's in alle EU-landen	43%
Samenwerking tussen scholen en universiteiten in Europa verbeteren	38%
Meertalig onderwijs bevorderen	25%
Kinderopvang toegankelijker maken (bijv. betaalbaarder)	24%
Zorgen voor meer (internationale) stageplekken	17%
Meer geld voor Europese cultuur (musea, theaters, film, etc.)	11%
Bevorderen van sport onder jongeren	11%
Meer samenwerking op het gebied van cultuur	10%
De Europese Unie moet aan geen van deze plannen geld uitgeven	32%



	eens	oneens
<i>De EU moet bevorderen dat scholieren meer Europese talen leren.</i>	38%	62%
<i>De EU moet zich niet bemoeien met de cultuur van de EU-landen.</i>	87%	13%
<i>De EU moet bedrijven verplichten om jongeren met weinig kansen een stageplek of baan aan te bieden.</i>	18%	82%
<i>De EU moet misstanden in de sport hard aanpakken (zoals discriminatie, vandalisme, seksisme, doping).</i>	32%	68%

Toelichting achtergrondkenmerken

Voor het panelonderzoek zijn mensen gericht uitgenodigd, waarmee is gezorgd voor een representatieve verdeling op een aantal achtergrondkenmerken (zoals woongebied, leeftijd en opleidingsniveau). De open vragenlijst en swipe-tool stonden daarentegen voor iedereen open. Daardoor zijn sommige groepen oververtegenwoordigd, en andere groepen juist ondervertegenwoordigd. De verschillen in achtergrondkenmerken tussen de deelnemers aan de open tools en de respondenten van het panelonderzoek lichten we hieronder per kenmerk toe.

Geslacht

Aan de open tools hebben overwegend mannen meegedaan en minder vrouwen. Bij het representatieve panelonderzoek is de man-vrouwverhouding, net zoals in de Nederlandse samenleving, gelijk verdeeld. De resultaten van de open vragenlijst en de swipe-tool zijn door de oververtegenwoordiging van mannen niet representatief op geslacht.

Geslacht	Man	Vrouw	Zeg ik liever niet
Open vragenlijst	70%	23%	6%
Swipe-tool	77%	11%	10%
Representatief onderzoek	49%	50%	1%

Leeftijd en woongebied

In het panelonderzoek doen alle leeftijdsgroepen per woongebied naar verhouding (in vergelijking tot de totale populatie) evenveel mee. Daarmee is het paneeldeel representatief op leeftijd en woongebied: alle leeftijden

uit alle delen van Nederland zijn goed vertegenwoordigd. In de open vragenlijst en in de swipe-tool zijn verschillende leeftijdsgroepen over- of ondervertegenwoordigd of niet bekend. De resultaten van de open vragenlijst en de swipe-tool zijn dus ook niet representatief op leeftijd. Een groot aantal respondenten wilde bovendien niet zeggen waar zij wonen (bijna een achtste in de open vragenlijst en ruim een kwart in de swipe-tool). Daarom is geen goede vergelijking mogelijk op (leeftijden per) woongebied.

Leeftijd	18-34 jaar	35-54 jaar	55-75 jaar	75+ jaar	Niet bekend
Open vragenlijst	21%	31%	32%	4%	12%
Swipe-tool	20%	36%	15%	1%	28%
Representatief onderzoek	29%	31%	31%	9%	

Opleidingsniveau

Het gemiddelde opleidingsniveau ligt aanzienlijk hoger bij de deelnemers aan de open vragenlijst en de deelnemers aan de swipe-tool dan in het representatieve panel. Bij deelnemers aan de open tools zijn lager opgeleiden sterk ondervertegenwoordigd.

Opleidingsniveau	Lager	Middelbaar	Hoger	Niet bekend
Open vragenlijst	6%	15%	75%	4%
Swipe-tool	4%	14%	79%	3%
Representatief onderzoek	34%	43%	22%	1%

Invloed op uitkomsten

Voor een aantal thema's, stellingen en vragen geldt dat de uitkomsten van de open vragenlijst en de swipe-tool (sterk) afwijken van de resultaten van het panelonderzoek. Het is aannemelijk dat genoemde verschillen in achtergrondkenmerken hier invloed op hebben gehad. Een voorbeeld hiervan is de beantwoording van diverse vragen en stellingen over het thema Klimaatverandering en milieu. Uit het representatieve panelonderzoek bleek dat jongeren vaker vinden dat de EU aan de slag moet met het thema Klimaatverandering en milieu dan andere leeftijdsgroepen. Aan de open tools hebben verhoudingsgewijs meer 35-75-jarigen meegedaan, die Klimaatverandering en milieu over het algemeen in mindere mate belangrijk vinden dan jongeren (zoals bleek uit het representatieve panelonderzoek).

Omdat de deelnemers aan het aanvullende onderzoek met de open tools naar achtergrondkenmerken niet representatief zijn voor de Nederlandse bevolking, kunnen uit de resultaten in dit rapport geen conclusies worden getrokken die voor Nederlanders in het algemeen gelden.





Dit is een uitgave van het
ministerie van Buitenlandse Zaken

www.kijkopeuropa.nl